

СЕМАНТИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ НІМЕЦЬКОГО КОРЕНЯ **BEU-* У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Жук В.А.

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

У цій статті описано початковий етап формування в англійській мові значень, які по походять до німецького кореня **beu-*. У перспективі доцільним видається вивчення закономірностей розвитку даних значень у середньоанглійському та новоанглійському періодах.

Діахронічні дослідження словникового складу мови відносяться до **актуальних проблем** сучасної семасіології, оскільки дозволяють краще зрозуміти сучасну лексичну систему мови та особливості її функціонування. Як справедливо зазначав О.М. Трубачов, «знання еволюції значення слова небадуже для розуміння його нинішньої природи і структури, тому судження етимології повинно цікавити, і воно, так чи інакше, цікавить фахівця з сучасної лінгвістичної семантики» [6, с. 149]. «Відсутність достатньої кількості робіт по історичній семасіології слов'янських, германських та романських мов робить дослідження, виконані у такому плані, особливо перспективними» [3, с. 390].

Ця стаття присвячена розгляду значень, які сформувалися в давньоанглійській мові в результаті семантичної еволюції німецького кореня **beu-* з початковим значенням «рости, ставати, бути» [4, с. 85]. Корінь **beu-* є німецьким варіантом індоєвропейського кореня **bheu-*, зміна форми якого в германських мовах було зумовлено першим пересуванням приголосних (i. – e.; *bh* – *герм. *b*).

Виклад основного матеріалу. Семантичний розвиток початкового значення індоєвропейського кореня **bheu* – «рости» в прамови завершується формуванням значення «жити, мешкати». На думку Ю. Покорного, цей процес відбувається через дві проміжних ланки семантичнооголанцюга – «надувати, набухати», «виникати; бути, існувати»: «рости» > «набухати» > «виникати, бути, існувати» > «жити, мешкати» [15, с. 146].

Німецький корінь **beu-* розвивається у декількох формах, утворюючи тим самим, кілька етимологічних гілок [2, с. 103-104]. Найчисленніша етимологічний гілка включає дієслівні лексеми древніх германських мов, які восходять до прагерманської форми **bew-/bōw-/bū-* з ймовірним значенням «жити, бути» [2, с. 103]. Етимологічне гніздо даної форми упорядковується на основі зв'язку значень «жити, бути», «обробляти землю» та «будувати».

Найбільш очевидний зв'язок між цими значеннями виявляють давньосаксонське дієслово *būan* та середньоніжньонімецьке дієслово *būwen*, які володіють усіма трьома значеннями – «будувати (будинок), споруджувати; обробляти землю; жити, мешкати» [14, с. 106], а також древньверхньонімецьке дієслово *būan* (*būwan*), що має у древньверхньонімецький період значення «жити,

населяти, займатися землеробством» [16, с. 104; 14, с. 106] та розвиває значення «споруджувати» у середньовісній німецькій мові [14, с. 106]. У давньоанглійській мові, як і в інших стародавніх германських мовах, поширення набуває значення «жити, мешкати»: да. *būan* «жити, мешкати»; дфріз. *būwa* «жити»; дісл. *būa* «жити»; гот. *bauan* «жити», *gabauan* «селитися» [14, с. 106].

До цієї ж етимологічної гілки відносяться похідні іменні лексеми, значення яких формується на базі значень «жити», «обробляти землю», «будувати» та ілюструє перехід від «назви дії» до «назви діяча»: дс. *gibūr* «селянин», тобто «той, хто обробляє землю»; двн. *gibūr(o)* «селянин, співгромадянин, сусід», *būare* «житель» [16, с. 104], свн. *būwære*, *bouwære* «будівельник» [14, с. 106], тобто «той, хто будує». У давньоанглійській мові в межах даної етимологічної гілки виявляється похідна лексема *gebūr* «житель, хлібороб» [7, с. 377], тобто «той, хто живе», «той, хто обробляє землю».

До прагерманської форми **bew-/bōw-/bū-* зі значенням «жити» також восходять складні слова, серед яких староанглійська лексема *nēahgebūr* «сусід», букв. «ближній селянин» – від *nēah* «ближній, близький» та *gebūr*, *bu* «житель, селянин» [10, с. 491]. В інших германських мовах виділяються наступні родинні лексеми: двн. *nāhgibūro*, *nāhgibūr* «близько живеє», свн. *nāch(ge)būre*, *nāch(ge)būr*, дс. *nāchbūr*, снн. *nābūr*, *nāber*; дск. *nābūi*; снід. *nāghebuur*, *nābuur* з буквальним значенням «той, хто близько живе» [2, с. 104; 14, с. 906].

До етимологічної гілки прагерманської форми **bew-/bōw-/bū-* деякі етимологи також відносять і лексеми зі значенням «селянин» та «господар дому», які вважають похідними від **būandi* «той, хто живеє» – дієприкметники теперішнього часу від сканд. *būa*: дісл. *bōndi* «вільний селянин», дісл. *hūs bōndi* «господар дому» [10, с. 357; 2, с. 104]. У давньоанглійській мові до даної форми возводять да. *bōnda*, *būnda* «селянин» та да. *hūs bōnda* «господар дому». Щодо походження останньої форми, не існує єдиної думки. Так, наприклад, Е. Кляйн вважає, що да. *hūs bōnda* «господар дому» походить від скандинавської лексеми *huūs bōndi* «голова сім'ї, чоловік», що є скороченою формою дієприкметника *hūs bōandi* з буквальним значенням «той, хто живе у будинку». Цієї ж точки зору дотримується і В.В. Левицький. На думку ж Дж. Босворт, староанглійська лексема *hūs bōnda* не може вважатися похідною формою ні від скандинавського дієприкметника *būandi*, *bōandi* «ой, хто живеє», ні від давньоанглійського дієслова *būan* «жити», а походить від давньоанглійського дієслова *bindan* «пов'язувати» [7, с. 133]. Крім форми **bew-/bōw-/bū-*, німецький корінь **beu-* розвиває декілька варіантів – **būra-*, **būro-*, **būwi-*, **bōw-*, які лежать в основі найменувань житла у германських мовах. Семантичний розвиток у даному випадку відбувається від значення «жити, населяти» до значення «житло».

Так, до прагерманської форми **būra-* «житло» восходять давньоанглійська лексема *būr* «будинок, житло, кімната, комора» [7, с. 133; 8, с. 60] і ряд лексем інших давньогерманських мов: дат. *būr* «будинок» [16, с. 104], «житло, комора, погріб»; дісл. *būr* «будинок» [14, с. 106]; свн. *būr* «будинок, кімната, клітина» [2, с. 104; 10, с. 91].

Від іншої прагерманської форми, що лежить в основі виникнення найменувань житла, **bīro-*, походять такі древні німецькі лексеми, як: дісл. *bīð* «житло» [2, с. 104], «житло, лавка, сторожка» [11, с. 112] і дшв. *bōr* «хатинка, дерев'яний будинок, курінь» [14, с. 181]. У давньоанглійській мові паралель з даною прагерманською формою не виявляється, хоча у середньоанглійському періоді функціонує лексема *bothe* «будка», яка також восходить до даної форми [2, с. 104].

Ще дві прагерманської форми, які розвиваються від кореня **beu-*, є джерелом походження найменувань житла у германських мовах. Це форми **būwi-* та **bōwi-* з вихідним значенням «будинок».

До форми **būwi-* восходить дісл. *by/r* «двір», а до форми **bōwi-* дісл. *bær* «будинок»; днв. *bū* «місце проживання; резиденція» [16, с. 104]; дс. *bū* «місце проживання, житло»; дісл. *bū* «житло» [2, с. 104]. З цієї ж форми розвивається староанглійська лексема *bū* «житло, селище» [8, с. 60; 7, с. 132].

Специфічна семантика є у прагерманської форми **bōla-* «місце ліжання (звірів)», в основі значення якої лежить семантичний перехід від «житла (людини)» до «оселі (звіра)». До цієї форми сходять дісл. *bōl*; свн. *buole*; снід. *boel*, що мають однакове значення «місце ліжання диких звірів». У давньоанглійській мові таке значення не розвивається. В основі виникнення найменувань житла та його частин в германських мовах також знаходиться прагерманська форма **bōpla-/bupla-* (і.-е. **bhō(u)-tlo-*) з метатезою *pl > lp*). Від цієї форми виникли такі лексеми древніх германських мов, як дісл. *bōl* «житло, двір» та дс. *bōdlōs* «будинок і двір», а також староанглійська лексема *botl*, що означає в аналізованій період не тільки «житло», «місце проживання», а й різного роду споруди – «будинок», «палац», «маєток», «замок», «храм» [8, с. 54]. Одночасно з лексемою *botl* в давньоанглійській мові функціонує лексема *bold*, що має подібні значення: «будівля», «житло», «дім», «садиба», «замок», «палац», «храм» [7, с. 115]. В етимологічних словниках висловлюється єдина точка зору про те, що *botl* та *bold* є варіантами однієї і тієї ж лексеми [18, с. 65; 12, с. 124; 13, с. 63].

Підставою для такого висновку є наступні факти. Німецький інструментальний суфікс суфікс *-thlo-* (і.-е. *-tlo-*), що входить до складу морфологічної структури аналізованих лексем, в давньоанглійській мові функціонує в декількох формах *-plo-*, *-ðlo-*, *-tlo-* після *f*, *s* та *-ld-* замість *-dl-* (метатеза *dl > ld*). Отже, староанглійська форма *bo-ld* відповідає формі *bo-dl* (= **bo-ðlo-*) [17, с. 247–250], а *bo-tl* розглядається як «тверда» форма *bo-dl* [19]. За даними етимологічних словників, від лексеми *bold* бере начало англосаксонське дієслово **byldan*, а лексема *botl* співвідноситься з дієсловом *bytl(i)an*. В основі виникнення даних дієслів лежить характерне для давньоанглійської мови словотворення чергування голосних *o > u* [18, с. 203]: *botl > bytl(i)an*, *bold > *byldan*.

Слід зазначити, що етимологи одностайно відносять дієслово **byldan* до давньоанглійського періоду, незважаючи на те, що перша його згадка в писемних пам'ятках зафіксована тільки у середньоанглійський період (1150 рік) у формі

дієприкметника минулого часу *zebyld* [20: 1161], тому інфінітив даного дієслова представляють у реконструйованій формі.

Обидва аналізованих дієслова є відіменними і, виходячи із значення мотивуючого імені (*botl, bold*), від якого вони утворені, можливі різні варіанти їх семантичного розвитку [1, с. 158]. Оскільки давньоанглійські лексеми *botl* і *bold* мають два лексико-семантичних варіанти (ЛСВ) – «будівля, будова, призначене для житла» та «житло, місце проживання, житлове приміщення», ймовірним є виникнення, принаймні, двох дієслівних значень: на основі першого ЛСВ може виникнути значення «будувати», а на основі другого – значення «жити, мешкати». Подібний процес формування значення спостерігається, наприклад, у давньоверхньонімецькій мові: *hūs* «будинок» – *hūsōn* «будувати будинок»; *hūs* «будинок»; *husōn* «жити, мешкати» [9, с.75–77]. Питання про семантичну еволюцію дієслова **byldsn* у давньоанглійській мові, належить до області припущень, оскільки до теперішнього часу не збереглися письмові свідчення його вживання у цей період. Однак, враховуючи відіменну природу дієслова і той факт, що до середини XVI століття воно функціонує у двох можливих значеннях – «будувати» і «жити» [20, с. 1161]; ймовірним є те, що ці значення сформувалися ще у давньоанглійській мові.

Що ж стосується дієслова *bytlan(i)an*, то вивчення особливостей його функціонування в англосаксонській період показує, що дане дієслово розвиває і значення «будувати», і значення «жити, мешкати»: *Ælfrics Catholic Homilies: Pa betwux ðam odrum geseah he hwcer man bytlode ane gebytlu eal mid smcetum golde. «Тоді серед тих інших побачив він, де людина побудувала будинок весь з чистого золота».* The Anglo-Saxon Chronicle, Manuscript A: The Parker's Chronicle: *Py ilcan sipe for se here of Huntandune & of Eastenglum & worhton pæt geweorc æt Tmeseforda & hit būdon & bytledon.* «Перед цим же походом війська з Хантінгдон і Східної Англії побудували фортецю в Темпсфорде, оселилися і жили в ній».

Таким чином, вивчення особливостей розвитку початкового значення німецького кореня **beu-* «рости, ставати, бути» у давньоанглійській мові дозволяє зробити наступні висновки: 1. В межах етимологічної гілки прагерманської форми **bew-/bōw-/bū* у давньоанглійській мові виникає дієслівне значення «жити, мешкати» і похідні від нього іменні значення «житель, хлібороб», «сусід», «селянин» і «господар будинку». Формування значень «хлібороб» та «селянин» свідчить про зв'язок значень «жити, мешкати» та «обробляти землю». Однак розвиток самостійного значення «обробляти землю», а також значення «будувати», які характерні для лексем інших германських мов, які восходять до цієї форми, в давньоанглійській мові не відбувається.

2. Семантичний розвиток прагерманських форм **būra-* та **bōwi-* призводять до виникнення у давньоанглійській мові найменувань житла та його частин, а також будівель, пов'язаних з домашнім господарством – «будинок», «житло», «кімната», «комора», «селище».

3. В результаті розвитку прагерманської форми **būro-* в англійській мові формується значення «будка», хоча відповідна лексема фіксується тільки у середньоанглійському періоді.

4. На основі прагерманської форми **bōpla-/bupla-* розвиваються іменні значення «будівля, будова, призначене для житла» та «житло, місце проживання, житлове приміщення» і похідні від них дієслівні значення «будувати», «жити, мешкати». 5. Прагерманська форма **bōla-* в значенні «місце ліжання (звірів)» у давньоанглійській мові подальшого розвитку не має.

У цій статті описано початковий етап формування в англійській мові значень, які восходять до німецького кореня **beu-*. У перспективі доцільним видається вивчення закономірностей розвитку даних значень у середньоанглійському та новоанглійському періодах.

Література

1. Калиущенко В.Д. Типология отыменных глаголов / В.Д. Калиущенко. – Донецк, 1994. – 422 с.
2. Левицкий В.В. Этимологический словарь германских языков / В.В.Левицкий. – Т. 1. – Черновцы: Рута, 2000. – 263 с.
3. Левицкий В.В. Семасиология / В.В.Левицкий. – Винница: Нова Книга, 2006. – 512 с.
4. Макаев Э.А. Структура слова в индоевропейских и германских языках / Э.А.Макаев. – М: Наука, 1970. – 287 с.
5. Трубачев О.Н. Этимологический словарь славянских языков / О.Н.Трубачев. – Вып. 3. – М: Наука, 1976. – 214 с.
6. Трубачев О.Н. Этимологические исследования и лексическая семантика / О.Н.Трубачев // Принципы и методы семантических исследований. – М, 1976. – С. 148 – 173.
7. Bosworth J., Toller T. An Anglo -Saxon Dictionary / J.Bosworth, T. Toller. – Oxford University Press, 1898. –1302 p.
8. Hall J. Concise Anglo – Saxon Dictionary / J.Hall. – 4 ed. – Cambridge University Press, 1975. – 452 p.
9. Kaliuscenko V.D. Deutsche denominate Verben / V.D. Kaliuscenko. – Tubingen: Narr, 1988. –180 S.
10. Klein E. A comprehensive etymological dictionary of the English language / Ernest Klein. – Amsterdam, 2003. –1776 p.
11. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache / Friedrich Kluge. – Berlin, New York, 1989. – 822 S.
12. Onions C.T. The Oxford Dictionary of English Etymology / C.T. Onions. – Oxford: Clarendon Press, 1967. –1025 p.
13. Partridge E. A Short Etymological Dictionary of Modern English / Eric Partridge. – London: Routledge & Kegan Paul, 1958. – 970 p.
14. Pfeifer W. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen / W.Pfeifer. – Deutscher Taschenbuch Verlag, 1997. – 1665 S.

15. Pokomy J. Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch / Julius Pokomy. – Francke Verlag Bern. –1959. –1182 S.
16. Schfflzeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch / R.Schfflzeichel. –1995. – 342S.
17. Skeat W. Principles of English.Etymology / Walter Skeat // 1st series: The native element. – Oxford: Clarendon Press Series, 1887. – 541 p.
18. Skeat W. Concise Etymological Dictionary of the English Language / Walter Skeat. – Oxford, 1901. – 663 p.
19. Sievers E. Angelsachslische Grammatik / Eduard Sievers. –1898. –318 S.
20. The Oxford Dictionary: A New English Dictionary on Historical Principles. – Vol. 1. – Oxford: Clarendon, 1970. – 1240 p.

(NON-)AMBIGUITY IN LEGAL LANGUAGE: SYNTACTIC PERSPECTIVE

Zeleňáková, M.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice (Slovakia)

Legal language specificities have for a long time represented an ongoing debate among linguists. When discussing the characteristics of legal English, Tiersma [1999] gives the following list of typical features: “lengthy and complex sentences, unusual sentence structure, wordiness and redundancy, conjoined phrases, frequent use of negation and impersonal constructions” [1999, p. 51]. Cao [2007] gives two general characteristics of the legal language: “impersonal constructions and extensive use of declarative sentences pronouncing rights and obligations” [2007, p. 22]. As she states, “the language used in law is predominantly prescriptive, directive and imperative. Laws are written in language the function of which is not just to express and convey knowledge or information, but also to direct, influence and or modify people’s behaviour, whether it be a legal enactment, judicial pronouncement or a contract. It authoritatively posits legal norms” [2007, pp. 13-14]. Mellinkoff [1963] states that “the language of law should not be different from the ordinary language without reason. For such differences, the following rationales are usually given: the legal language is more precise, shorter, more intelligible and more durable” [1963, p. 285]. Of these arguments, precision seems to be the leading feature of the language of law that should give reason to all the other features which are sometimes said to be its vices.

First of the above-mentioned points to be discussed here is lexical repetition in legal texts. In other words, these are *co-referential techniques* used by legal draftsmen who, in legal writing, “avoid the use of anaphoric devices or referential pronouns such as personal pronouns (*he, she, it* etc.) or the demonstrative ones (*this, that* etc.), in addition to the verb *to do* that may substitute a whole clause” [Sabra 1995, p. 31]. Pronouns can sometimes have ambiguous reference and the legal profession tends to shy away from them. This technique can indeed enhance precision. As a matter of fact, avoiding